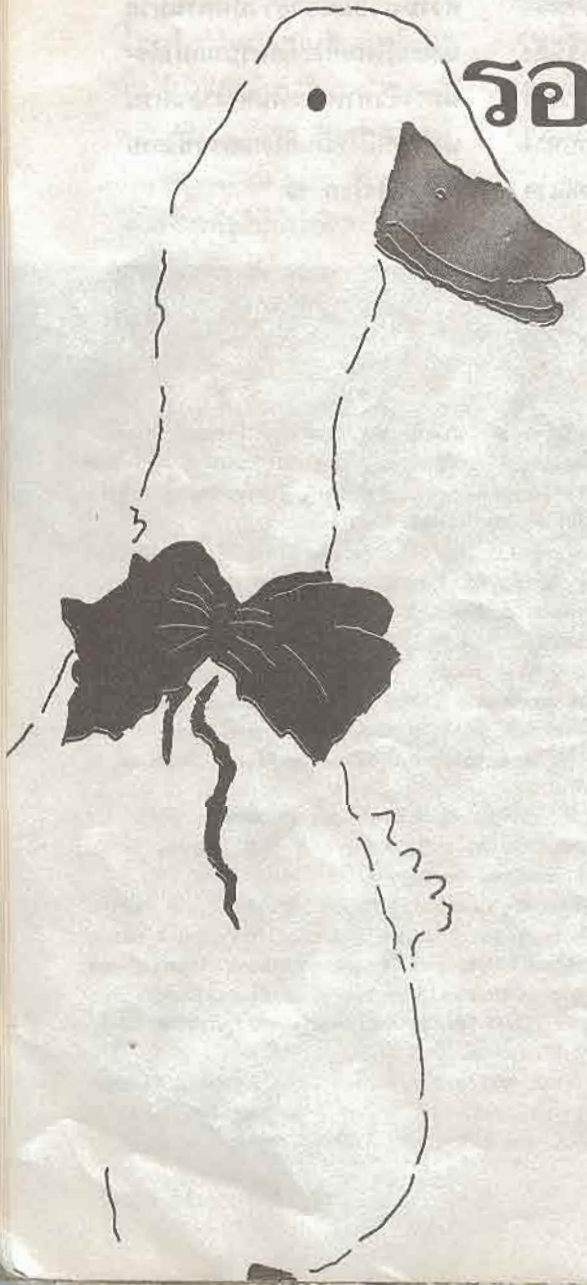

เป็ดเทศ

สัตว์เลี้ยงในชุมชน รอบอ่าวปัตตานี

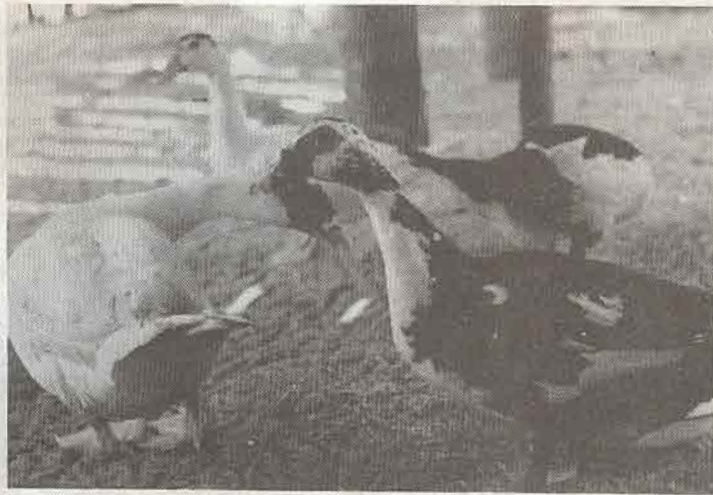
สมศักดิ์ เหล่าเจริญสุข

ภาควิชาเทคโนโลยีและการอุตสาหกรรม

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เป็ดเทศเป็นสัตว์เลี้ยงอีกชนิดหนึ่งที่ชาวชนบทนิยมเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้าน เช่นเดียวกับไก่พื้นเมือง บางท้องถิ่นเรียกเป็ดเทศว่าเป็ดชวา เป็ดเทศมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cairina moschata domestica* ชื่อสามัญเรียกว่า Muscovy duck เป็นเป็ดพื้นเมืองของทวีปอเมริกาใต้ ซึ่งชาวอินเดียแดงเป็นกลุ่มแรกที่นำมาเลี้ยงในปัจจุบันนี้ได้กระจายไปทั่วทุกแห่งของโลก โดยเฉพาะเขตร้อน เป็ดเทศเป็นสัตว์คนละพวกกับเป็ดบ้านโดยทั่วไป ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Anas platyrhynchos* ชาวชนบทนิยมเลี้ยงเป็ดเทศเพื่อบริโภคเนื้อ ส่วนไข่เป็ดเทศนั้นไม่นิยมบริโภค มักจะให้แม่เป็ดฟักเพื่อกรรขยายพันธุ์มากกว่า เนื้อเป็ดเทศจึงเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญชนิดหนึ่งของชาวชนบทในปัจจุบัน

ลักษณะทั่วไปของเป็ดเทศ เป็ดเทศที่เลี้ยงในปัจจุบัน ได้รับการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์มาจากเป็ดเทศป่า (wild muscovy) อย่างไรก็ดีตามพฤติกรรมโดยทั่วไป ยังมีลักษณะของเป็ดเทศป่าอยู่ เช่น ความสามารถในการบิน นิสัยดุร้ายกว่าเป็ดบ้าน นอกจากนี้ยังสามารถปักไซและเลี้ยงลูกเองได้ด้วย เป็ดเทศดั้งเดิมเป็นสีน้ำเงินดำ แต่ปัจจุบันมีหลายสี เช่น สีขาวปลอด สีขาว-ดำ และสีดำปลอด แต่เป็ดเทศสีขาวได้รับความนิยมมากกว่าสีดำ เนื่องจากเมื่อฆ่าและแล้วซากสะอาดกว่า (ไม่มีตุ่มขนสีดำ) รูปร่างเป็ดเทศค่อนข้างเตี้ย ลำตัวแบน มีปากยาว เพศผู้บริเวณหน้าเหนือปากจะมีลักษณะหนัวย่น ๆ สีแดง มีขนาดตัวใหญ่กว่าเพศเมียประมาณ ๓๕-๕๐% มีอัตราการไข่โดยเฉลี่ย ๗๐-๑๒๐ ฟองต่อปี ไข่ไซละประมาณ ๘-๑๐ ฟอง เมื่อวางไข่หมดตบไข่แล้วก็จะ

มีพฤติกรรมการปักไซ เช่นเดียวกับไก่พื้นเมือง เป็ดเทศปักไซนาน ๓๕ วัน นอกจากชาวบ้านใช้เป็ดเทศเป็นอาหารแล้ว ยังมีการนำเป็ดเทศไปผสมข้ามพันธุ์กับเป็ดบ้าน ซึ่งพบว่าลูกที่เกิดมามีการเจริญเติบโตรวดเร็ว และมีคุณภาพซากดีกว่าเป็ดเทศ เช่น มีกลิ่นสาบน้อยลง เนื้อแน่น ไขมันต่ำ แข็งแรง ทนทาน แต่ลูกผสมนี้เป็นหมันไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อไปได้ โดยทั่วไปเรียกลูกผสมนี้ว่า “เป็ดบัวฉาย”

ข้อดีของเป็ดเทศ เป็ดเทศที่ชาวชนบทเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้านนี้อาจกล่าวได้ว่ามีข้อดีต่อชาวชนบทหลายประการ พอสรุปได้ดังนี้

๑. เป็ดเทศเป็นสัตว์ปีกที่เลี้ยงง่ายกว่าเป็ดบ้านและไก่พื้นเมือง มีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมและสภาพการเลี้ยงดูของชาวบ้านชนบทได้ดี

๒. เป็ดเทศเป็นสัตว์ปีกที่กิน

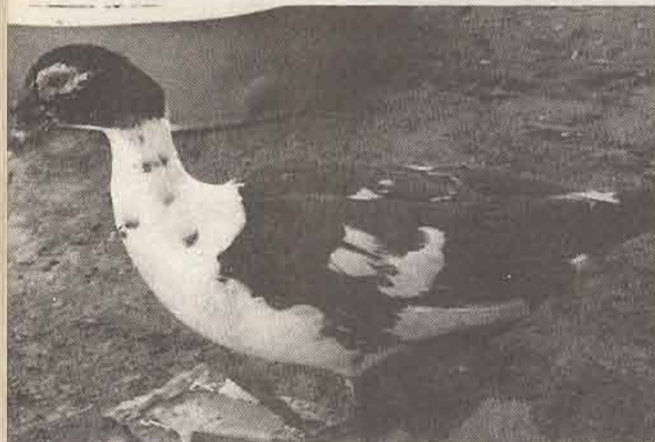
อาหารเก่ง กินอาหารง่าย และมีความสามารถในการใช้อาหาร หยาบพวกพืชผักต่าง ๆ พืชน้ำตลอดจนวัชพืชบางชนิดได้ดีด้วย

๓. เป็ดเทศยังมีนิสัยปักไซเหลืออยู่ทำให้ชาวชนบทสามารถขยายพันธุ์เป็ดเทศได้เองในหมู่บ้าน โดยอาศัยแม่เป็ดเทศ โดยไม่ต้องซื้อพันธุ์จากที่อื่นอยู่เรื่อย ๆ

๔. กรณีหมู่บ้านแถบชายฝั่งทะเล ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพประมงเป็นหลักอยู่แล้ว ทำให้มีเศษเหลือพวกปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ จากกรจับสัตว์น้ำเป็นประจำ และเป็ดเทศสามารถปรับตัวกินเศษอาหารเหล่านี้ได้ดีด้วย

เป็ดเทศที่หมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานี

อ่าวปัตตานีเป็นน่านน้ำแบบทะเลเปิด เป็นส่วนย่อยของอ่าวไทย มีแหลมโพธิ์หรือแหลมตาชีเป็นสันทรายโอบล้อมจนเป็นอ่าว มีพื้นที่ประมาณ ๗๐ ตาราง

เปิดเทศสายพันธุ์สีขาว-ดำ

เปิดเทศสายพันธุ์สีขาว

กิโลเมตร ติดเขตอำเภอหนองจิก อำเภอเมือง และอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีแม่น้ำปัตตานี และแม่น้ำยะหริ่งไหลลงในอ่าว มีชุมชนประมงอาศัยอยู่รอบ ๆ อ่าว ประมาณ ๑๐ ชุมชน ได้มีการสำรวจขึ้นเบื้องต้นเกี่ยวกับเปิดเทศในหมู่บ้านต่าง ๆ รอบอ่าวปัตตานี จังหวัดปัตตานี โดยอาจารย์และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อประมาณ ปี ๒๕๓๑ พบว่า ครัวหมู่บ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในบริเวณอ่าวปัตตานี ประชากรที่อาศัยอยู่เป็นชาวมุสลิมเกือบทั้งหมด มีอาชีพหลักด้านการจับสัตว์น้ำประมาณ ๘๒% และในจำนวนนี้มีอาชีพเสริมโดยเลี้ยงเปิดเทศไว้ในบริเวณบ้านระหว่าง ๑-๑๐ ตัว มากถึง ๗๐% ส่วนมากเลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหารในครัวเรือน ถ้าเหลือก็จะขายเป็น

รายได้ โดยขายให้กับพ่อค้าที่เข้าไปรับซื้อในหมู่บ้าน พันธุ์เปิดเทศที่เลี้ยงมีทั้งสายพันธุ์สีขาว-ดำและสายพันธุ์สีขาว ส่วนมากได้มาจากการขยายพันธุ์เองเป็นหลัก สำหรับการให้อาหารนั้น ส่วนมากให้เศษอาหารซึ่งรวมถึงเศษสัตว์น้ำที่เหลือจากการประมง การเลี้ยงอาศัยได้ทุนบ้านเป็นที่พักนอนของเปิด และหากินในบริเวณต่างๆ ของหมู่บ้าน นิยมใช้ขวนเก่ากั้นเป็นคอก เมื่อต้องการกักขังเปิดเทศไว้ การขยายพันธุ์อาศัยการฟักโดยแม่เปิดเทศ หรือแม่ไก่พื้นเมืองก็มี อัตราการฟักออกสูงประมาณ ๗๐-๘๐% และเมื่อฟักออกแล้วแม่เปิดเทศก็จะเลี้ยงลูกชั่วคราวหนึ่งสัปดาห์หากการผลิตเปิดเทศของชาวบ้านในบริเวณนี้ ส่วนใหญ่พบปัญหาโรคระบาด ซึ่งอาจเนื่องจากชาวบ้านไม่มีการทำวัคซีนป้องกันโรคก็ได้

ความสำคัญของเปิดเทศ

ต่อชุมชนอ่าวปัตตานี

จะเห็นได้ว่าเปิดเทศเป็นสัตว์ที่ชาวบ้านหมู่บ้านรอบอ่าวนิยมเลี้ยงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นสัตว์เลี้ยงประจำหมู่บ้าน อีกชนิดหนึ่งก็ว่าได้ หมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานีนั้นเป็นชุมชนประมงส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จากการสำรวจของ นิธิและคณะ (๒๕๒๙) พบว่าชาวบ้านเหล่านี้จับสัตว์น้ำได้ลดลงกว่าเดิมเรื่อยๆ ทำให้รายได้ลดลง ซึ่งสาเหตุอาจเกิดจากปริมาณสัตว์น้ำในอ่าวลดลง และจำนวนผู้ประกอบการอาชีพจับสัตว์น้ำมีมากขึ้น ปัญหาที่จะเห็นได้ชัดเจนขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ หน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แนะนำอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนเหล่านี้ เช่น ส่งเสริมให้มีการผลิตตะกั่วปู ข้าวเกรียบจากปลาและกุ้ง ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีจำนวนมากมีอาชีพเสริมเหล่านี้ อย่างไรก็ตามอาชีพเหล่านี้ เป็น

แม่เป็ดทะเลี้ยงลูก

อาชีพที่อาศัยวัดดุติบจากสัตว์น้ำในทะเลเป็นส่วนใหญ่ จึงมีผลกระทบเมื่อจับสัตว์น้ำได้ลดลง อาชีพเสริมด้านการเพาะปลูกพืชก็ไม่สามารถส่งเสริมให้กับชุมชนเหล่านี้ได้เนื่องจากพื้นที่ไม่อำนวย เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทรายและมี

ความเค็มสูง ดังนั้น การเลี้ยงเป็ดเทศเป็นอาชีพเสริมรายได้ในครัวเรือนจึงน่าเป็นอาชีพที่ควรส่งเสริมอย่างยิ่ง เพราะชาวบ้านนิยมเลี้ยงอยู่แล้ว นอกจากนี้รายได้เพิ่มขึ้นแล้วยังเป็นอาหารโปรตีนที่สำคัญของชุมชนทดแทนสัตว์น้ำที่จับได้

เป็ดเทศเลี้ยงตามชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี

ลดลงด้วย

สิ่งหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านได้พยายามหารายได้เสริมได้แก่ การออกล่าจับนกชายเลนอพยพ แล้วนำออกจำหน่าย ซึ่งมีคนนิยมบริโภคกันมาก ข้อมูลจากการสำรวจของ Nukul และ Supapol (๑๙๘๗) พบว่า นกชายเลนอพยพที่มาใช้พื้นที่หาดเลนรอบอ่าวปัตตานีเป็นแหล่งหาอาหารนั้น ในปีหนึ่งๆ ถูกชาวบ้านจับมาบริโภคและจำหน่ายปีละไม่ต่ำกว่าหมื่นตัว นกชายเลนหลายชนิดเป็นพวกที่ใกล้สูญพันธุ์แล้ว ดังนั้นการหารายได้เสริมโดยวิธีนี้จึงเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการทำลายทรัพยากรสัตว์ป่าที่สำคัญของไทยอย่างหนึ่ง การส่งเสริมการเลี้ยงเป็ดเทศจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการลดปัญหาการล่าจับนกชายเลนได้ด้วย

แนวทางการวิจัยและพัฒนาการเลี้ยงเป็ดเทศ

เป็ดเทศ เป็นสัตว์ที่มีความสำคัญต่อชุมชนรอบอ่าวปัตตานีอย่างที่ได้อธิบายมาแล้ว ดังนั้น ผู้เขียนจึงคิดว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวิจัยและพัฒนาการผลิตเป็ดเทศ ซึ่งควรเริ่มต้นวิจัยเพื่อแก้ปัญหาการผลิตในแง่ต่างๆ ตามที่เกษตรกรประสบอยู่ และที่สำคัญสำหรับการวิจัยในระยะยาวนั้น นักวิจัยควรจะวิจัยเพื่อพัฒนาพันธุ์เป็ดเทศให้มีผลผลิตสูงขึ้น ทั้งในด้านการเจริญเติบโตและการไข่ นอกจากนี้การพัฒนาด้านการเลี้ยงดูและอาหาร

เปิดเทคก็มีความสำคัญเช่นกัน ขณะ
นี้ผู้เขียนกำลังศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อ
มูลพื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตเปิดเทค
ของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีอยู่
คาดว่าจะสามารถนำผลการศึกษา
มาเสนอในโอกาสต่อไป ●

บรรณานุกรม

นิติ ฤทธิพรพันธุ์, จรมัน ว่องวิทย์, บุญช่วย เจตนาเสน, ประยงค์ โชชาติ, พรพรรณงาม เก้าอรรถสาร, สานิตย์ บุญชู, และไอลาส ดันติธราภุร. ๒๕๒๙. ลักษณะสังคมเศรษฐกิจของหมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานี. รายงานการสัมมนาเรื่องแนวทางพัฒนาพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี. ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๒๙. ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ปฐม เลหาเกษตร ๒๕๒๙. การเลี้ยงเป็ด กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

พินิจ ล้ำดวลหอม ๒๕๓๐. การเลี้ยงเป็ด กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อักษรบัณฑิต

รพีพร กาโรภูมิ, อีระชัย เรืองช่วย, สวัสดิ์ ศิริไพรวิน และสมศักดิ์ เหล่าเจริญสุข ๒๕๓๑. การสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับการผลิตเปิดเทคของเกษตรกรหมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี

Nukul Ruttanadakul and Surapol Ardseungnern 1987 Evaluation of shorebird hunting in the villages around Pattani bay *Conference of wetland and water-fowl conservation in Asia*. 24-28 Feburary 1987 Malacca, Malaysia.

(ต่อจากหน้า ๕๘)

เมืองพัทลุงเก่าที่เขาไชยบุรี

ปรากฏอีกครั้งในสมัยอยุธยา โดย
อย่างน้อยน่าจะมีการตั้งเป็นชุมชน
เมืองแล้วก่อน พ.ศ. ๒๒๓๐ (จาก
แผนที่ของ เดอ ลามาร์ ที่แสดงถึง
การปรับปรุงเมืองที่มีอยู่เดิม และ
อาจอยู่ในลักษณะของเมืองที่ลวง
ของพัทลุงด้วย) และต่อมามีการก่อ
สร้างบ้อมกำแพงเชื่อมภูเขา ใน
พ.ศ. ๒๒๕๑ ตามหลักฐานที่ปรากฏ
ในพงศาวดารก็เป็นได้

จากนั้นเมืองพัทลุงที่เขาไชย-
บุรีได้เจริญรุ่งเรืองมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง

และก็คงหมดความสำคัญลงเมื่อครั้ง
สมัยอยุธยาตอนปลาย ทั้งนี้เนื่อง
จากเจ้าเมือง (พระภักดีเสนา) ได้
ถูกเกณฑ์ไปช่วยในการศึกกับพม่า
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ และในสมัยกรุง-
ธนบุรี เมืองพัทลุงได้ย้ายไปตั้งที่
เมืองท่าเสม็ด ทำให้เมืองไชยบุรี
ค่อยๆ ถูกทิ้งร้างไปในที่สุด จน
เหลือเพียงสภาพเท่าที่เห็นอยู่ใน
ขณะนี้เท่านั้น ●